

KIELESTÄKÖ KIINNI? Äidinkielen ja vieraskielisen keskustelun eroja

Minna-Riitta Luukka & Tuija Nikko
Jyväskylän yliopisto

The role of language in native and non-native conversations

Differences in Finnish university students' conversational behaviour in L1 and L2 were investigated in this case-study. Two features were studied: the topic coherence of the conversations as a whole and the conversational role of each participant.

Two conversations of a group of four university students were tape-recorded. On the first occasion, the discussion was in L1 (Finnish), on the second, in L2 (Swedish). As the main purpose was to investigate the impact of language on conversational behaviour, other variables were kept as similar as possible. For this reason, the participants were the same, the task was similar, and the place and the time available were the same. To describe the coherence and the role of individual participants, a thematic moves categorisation was used. Turns were divided in opening, supportive, challenging, commenting and acknowledging moves.

The results indicate that language effects both topic development and the conversational role of the participants. The two most obvious differences were the incoherence of the L2 conversation compared with the coherence of that in L1 and the lack of verbal explicitness in L2.

1. Tutkimuksen taustaa

Korkeakouluopiskelijoiden viestintä- ja kieliopetuksen suunnittelussa olisi mielestämme pyrittävä siihen, että äidinkielen ja vieraiden kielten viestintätaitojen opetus perustuisivat yhteiselle pohjalle ja muodostaisivat siten mielekkään kokonaisuuden. Esimerkiksi erilaisia puhumisen ja kuuntelemisen taitoja voitaisiin harjoitella rinnakkain sekä äidinkielellä että vierailta kielillä (ks. Niemi & Nikko 1988). Koordinoitu vieraiden kielten ja äidinkielen opetus edistäisi myös kulttuurienvälisten erojen, esimerkiksi erilaisten kohteliaisuusodotusten tiedostamista. Tällaisen opetuksen suunnittelu edellyttää tutkimustietoa mm. äidinkielen ja vieraan kielen viestintätaitojen eroista, suomalaisen viestintäkulttuurin erityispiirteistä ja ennen kaikkea suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden viestintätaitoista. Opetuksen integroinnin yhteistä pohjaa etsiäksemme olemme tutkineet suomalais-

ten korkeakouluopiskelijoiden viestintäkäyttäytymisen eroja äidinkielisessä ja vieraskielisessä keskustelussa. Raportoimme tässä artikkelissa tutkimuksen alustavista tuloksista.

Kun keskustelun osallistujilla on yhteinen kieli ja samanlainen kulttuuri-tausta, keskustelu etenee yleensä sujuvasti puhujalta toiselle. Keskustelijat ovat vuorotellen puhujan ja kuulijan roolissa; vuorojen välillä ei ole pitkiä taukoja eivätkä puheenvuorot myöskään ole päällekkäisiä (ks. esim. Coulthard 1985:59). Vieraan kielen oppijoiden sosiaalisten vuorovaikutustaitojen kehittymistä tutkittaessa on käynyt mm. ilmi, että edistyneilläkin oppijoilla on runsaasti erilaisia diskurssitason ongelmia, jotka liittyvät keskustelun onnistuneeseen etenemiseen (ks. esim. Faerch & Kasper 1983).

Ongelmien syistä ei kuitenkaan tiedetä riittävästi. Ei tiedetä, onko kyse nimenomaan kielitaidon puutteesta vai yleisemminkin keskustelutaitojen puutteesta. Suomalaisten viestintätaitoja on toistaiseksi tutkittu varsin vähän. Lähinnä on keskitytty niihin käsityksiin, joita suomalaisilla on itsestään viestijänä. Suomalaisten luottamuksen omiin taitoihinsa on todettu olevan heikko, esimerkiksi nuorista aikuisista 78 % piti taitojaan keskinkertaisina tai sitä huonompina (Sallinen-Kuparinen 1986:84). Myös vieraan kielen taitoihinsa suomalaiset suhtautuvat kriittisesti, ja varsinkin suullisen kielitaidon opetusta lukiossa pidetään riittämättömänä (Yli-Renko & Salo-Lee 1991).

Kommunikoijakuvalla ja todellisilla taidoilla ei kuitenkaan välttämättä ole yhteyttä. Ei myöskään tiedetä, missä määrin äidinkielen keskustelutaidoilla on siirtovaikutusta vieraalla kielellä käytäviin keskusteluihin. Keskustelussa käytettävä kieli näyttäisi vaikuttavan ainakin siihen, kuinka jännitystä aiheuttavana tilanteena keskusteluja pidetään. Sallinen-Kuparisen (1986) mukaan epämuodollisia keskustelutilanteita ei juuri jännitetä; sen sijaan Mannisen (1986) mukaan osallistumista vieraskieliseen keskusteluun jännitetään melko paljon.

2. Tutkimusongelmat ja -aineisto

Vuorovaikutuksen ja keskustelujen sujumiseen vaikuttavat monet tekijät, esimerkiksi osallistujien henkilökohtaiset ominaisuudet, keskustelun aihe ja tavoite, muut osallistujat ja ryhmän koko, kieli, jolla keskustellaan ja kulttuurierot silloin, kun osallistujat edustavat eri kulttuureita. Olimme omassa tutkimuksessaamme kiinnostuneita nimenomaan kielen vaikutuksesta keskustelukäyttäytymiseen. Tutkimme ensinnäkin kielen vaikutusta keskustelun ja aiheen käsittelyn etenemiseen kokonaisuudessaan. Toiseksi tutkimme kielen vaikutusta yksittäisen keskustelijan keskustelurooliin eli siihen, missä määrin hän osallistuu keskusteluun ja millaista osallistuminen on luonteeltaan.

Keräsimme aineiston, jossa neljä neljän hengen opiskelijaryhmää keskustelee ensin äidinkielellään, suomeksi ja sitten vieraalla kielellä, ruotsiksi. Videoimme kaikilta ryhmiltä siis kaksi keskustelua. Molemmat keskustelut olivat luonteeltaan ongelmanratkaisukeskusteluja. Suomenkielisessä keskustelussa tehtävänä oli laatia vähintään viiden kohdan luettelo ehdotuksista, jotka lisäisivät viihtyisyyttä ja parantaisivat opiskeluedellytyksiä Jyväskylän yliopiston kampusalueella. Ruotsinkielisessä tehtävänä oli laatia vapaa-ajan ohjelmaehdotus Jyväskylään saapuvalla ruotsalaiselle opiskelijaryhmälle. Aiheiden valinnalla pyrimme siihen, että keskustelijat olisivat tiedollisesti mahdollisimman tasa-arvoisessa asemassa.

Ryhmät keskustelivat ensimmäisellä tapaamiskerralla suomeksi ja toisella ruotsiksi. Keskustelut käytiin eri päivinä ja kummassakin tapauksessa aikaa oli noin 20 minuuttia. Keskustelut käytiin studiossa ja kuvattiin kiinteillä kameroilla, joten keskustelijoiden lisäksi huoneessa ei ollut muita läsnä. Näillä järjestelyillä pyrimme saamaan muiden muuttujien vaikutuksen mahdollisimman pieneksi. Ryhmä oli sama, tavoite oli sama, aihe oli samankaltainen, vain käytettävä kieli oli eri. Tarkastelemme tässä artikkelissa yhden ryhmän molempia keskusteluja.

3. Tutkimusmenetelmä

Keskustelun etenemisen selvittämiseksi vertasimme ensiksi puheenvuorojen pituutta ja niiden jakaantumista osallistujien kesken molemmissa keskusteluissa. Puheenvuorojen jakauma ei kuitenkaan kerro vielä mitään keskustelujen sisällöllisestä etenemisestä eikä keskustelijoiden panoksesta aiheen käsittelyssä. Sen selvittämiseksi kuvasimme keskustelujen puheenvuorot sisällöllisinä siirtoina. Käytetty kuvausjärjestelmä on pääpiirteiltään samanlainen kuin Leiwon ja kumppaneiden koululaisten pienryhmäkeskustelujen analysointiin kehittelemä siirtoluokitus (Leiwo et al. 1987). Halusimme selvittää nimenomaan sisältöjen kehittelyä ja kunkin osallistujan panosta siinä. Tästä syystä ensisijaisesti sisältöihin perustuva kuvausjärjestelmä sopi paremmin tarpeisiimme kuin diskursiivisiin tai interaktionaalisiin piirteisiin perustuvat järjestelmät (esim. Burton 1981).

Keskustelujen puheenvuorot luokiteltiin avauksiin, tukeviin ja kiistäviin siirtoihin, kommentteihin ja kuittauksiin. Avaukset ovat keskustelua eteenpäin vieviä siirtoja, joiden avulla tuodaan keskusteluun uusi asia. Tukevat siirrot kehittelevät edelleen, täydentävät tai täsmentävät avauksessa esitettyä sisältöä. Kiistävät siirrot taas asettavat kyseenalaiseksi tai kiistävät kokonaan avauksessa tai sitä tukevassa siirrosta esitetyt sisällöt. Sekä tukevat että kiistävät siirrot kehittelevät siis edelleen avausta ja ovat keskustelua sisällöllisesti eteenpäin vieviä siirtoja.

Kuittaukset ovat puolestaan luonteeltaan lähinnä diskursiivisia siirtoja. Ne ovat hyvin minimaalisia ja sisällöttömiä, eivät itsenäisiä puheenvuoroja. Ne osoittavat, että edellinen puheenvuoro on kuultu tai osoittavat samanimielisyyttä kehittelemättä asiaa edelleen. Kommenttisiirrot puolestaan ovat varsinaisen asian kannalta irrallisia, usein ryhmän toimintaan liittyviä puheenvuoroja. Sijoitimme tähän ryhmään myös ruotsinkielisen keskustelun metakielelliset puheenvuorot (esimerkiksi *mikä on alennus ruotsiksi*).

Siirtojen avulla kuvasimme siis toisaalta keskustelun etenemistä, ts. asian kehittelyn osuutta ja tapoja ja toisaalta kunkin keskustelijan roolia ryh-

mässä, esimerkiksi vastaako hän aloitteiden tekemisestä, ideoiden kehittämisestä vai kenties myötäilystä.

4. Keskeiset tulokset

4.1. Keskustelun rakenne ja eteneminen

Selvin rakenteellinen ero äidinkielen ja vieraskielisen keskustelun välillä on puheenvuorojen pituus. Vieraskielisen keskustelun puheenvuorot olivat selvästi lyhyempiä, usein vain muutaman sanan pituisia (vrt. esim. 1 ja 2). Suuntaus oli sama kaikilla osallistujilla: kaikkien puheenvuorot olivat selvästi lyhyempiä ruotsinkielisessä keskustelussa.

- (1) 01A så vi har dessa femton studerande
 02B här i jväsksylä
 03A ja
 04D från sverige
 05A vi måste, göra
 06C från flera utländska universitet
 07 (D: ahaa)
 08A yeah
 09C jag tycker att
 10B och de är inte på om samma universitet
 11D jo men jag tycker att det är 'bland annat en delegation, från sverige
 12 (A: yhm)
 13B aha, så de kan
 14A och vi har det programmet för den svenska gruppen
 15D femton studerande
 16 (C: ja)
 17C ja
 18D just just
 19A så där är femton
 20B femton
 21A femton studerande
 22D just där
 23B femton studerande från sverige och den vi fyra
 24 (A: yhm)
 25C jo
 26D jo, det är nitton

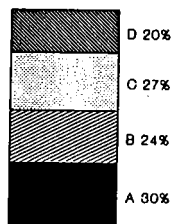
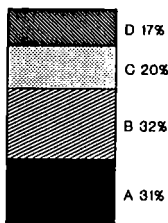
- (2) 01A nii elikkä meidän pitäis keskustella näistä, parannusehdotuksista yliopiston kampusalueella mitä täällä voitais tehdä että opiskeluviihtyvyyttä ja, opiskeluedellytykset paransivat
- 02B niinpä
- 03A onko kellään mitään perustavanlaatua ongelmaa mielessä mikä, tästä, kampusalueesta tekee epäviihtyisän taikka, vaikeuttaa opiskelua
- 04C no, se ainaki vaikeuttaa sikäli opiskelua koska Mattilanniemi on noin kaukana,
- 05A yhym
- 06B yhym
- 07C meillä on suurin piirtein melkein kaikki siellä ja sit kun tulee yhks tunninksi tänne niin puol tuntia on aika lyhyt aika jos aattelee et siin välissä joskus kaheksastoista niin pitäis käyä syömässä tai jotain,
- 08B nii

Arvelimme etukäteen, että heikko kielitaito voisi joidenkin kohdalla vähentää osallistumista, minkä seurauksena puheenvuorot jakaantuisivat epätasaisemmin vieraskielisessä keskustelussa. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan osoittautui, että puheenvuorot jakaantuivat ruotsinkielisessä keskustelussa jopa jonkin verran tasaisemmin eri osanottajien kesken. Saattaa olla, että aktiivisuus ja halu osallistua keskusteluun voi kompensoida heikkoakin kielitaitoa, jolloin kieli ei vaikuttaisi osallistumisen absoluuttiseen määrään. Tärkeimpänä tuloksena puheenvuorojen jakaantumisen osalta pidämme kuitenkin sitä, että molemmissa keskusteluissa kaikki osallistuivat keskusteluun. Kuviosta 1 käy ilmi, miten puheenvuorot jakaantuivat keskusteluissa.

Kuvio 1: Puheenvuorojen jakauma

suomenkielinen keskustelu

ruotsinkielinen keskustelu

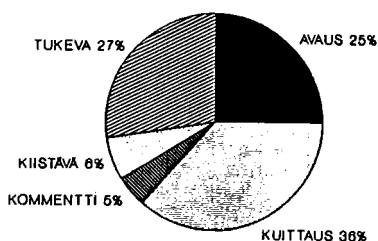
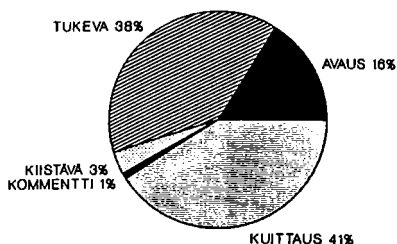

Keskustelujen sisällöllistä etenemistä kuvaavat siirtorakenteet erosivat selvästi toisistaan (ks. kuvio 2). Keskeisin ero oli se, että ruotsinkielisessä keskustelussa avausiirtojen suhteellinen osuus oli selvästi suurempi (25 %) kuin suomenkielisessä keskustelussa (16 %). Vastaavasti avausta edelleen kehittelevien tukevien ja kiistävien siirtojen osuus oli ruotsinkielisessä keskustelussa pienempi.

Kuvio 2: Siirtojen jakauma

suomenkielinen keskustelu

ruotsinkielinen keskustelu

Siirtojen erilaiset osuudet osoittavat, että ruotsinkielinen keskustelu oli aiheen käsittelyltään hajanaisempi: osallistujat esittivät uusia ideoita eivätkä niinkään kehittelleet edelleen toistensa esittämiä asioita. Tämä käy hyvin ilmi seuraavasta keskustelunpätkästä:

- (3) 01B men vi måste yhm, vi måste ha maten första dagen också, för dom
 02 (A: yhm)
 03C jo
 04A och vi kunde organisera någon någonting
 05B vi ska äta här i lozzi eller ilokivi den första dagen
 06 (A: yhm)
 07C ja
 08D jo
 09A och det här bussen kostar två gånger den här så att
 10B yhm
 11C jo

Keskustelun hajanaisuus voi johtua siitä, että keskustelijat suunnittelevat omaa puheenvuoroaan eivätkä keskity kuuntelemaan toisiaan tai mahdollisesti siitä, että he eivät ymmärrä toisten avauksia. Keskustelijat ovat ehkä tottuneempia käyttämään vierasta kieltä monologimaisesti ja taitojen käyttäminen nopeasti etenevässä keskustelussa on vaikeaa. Uusien avausten runsaus voi johtua myös siitä, että keskustelijat eivät osaa kielellisesti kytkeä puheenvuoroaan edelliseen puheenvuoroon, vaan esittävät asiansa ikään kuin se ei liittyisi mitenkään edellä esitettyyn. Äidinkielisissä keskusteluissa taas käytettiin kytkeviä ilmauksia, esimerkiksi *joo toi on kyllä ihan totta mutta toisaalta sitten....*

Keskustelun tehokkuuden ja onnistuneen etenemisen kannalta on keskeistä, että osanottajat kehittelevät toistensa avauksia eteenpäin kuten seuraavassa esimerkissä:

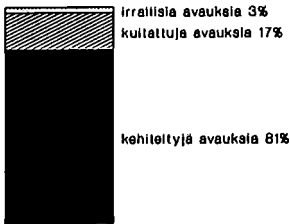
- (4) 01B entä ruokalot, ruoka
 02D kyllä
 03A ruoka paremmaksi, yksittäisannokset, (naurua) pöytiintarjoilu,
 04C joo
 05D Fredasta mä mun pitää sanoa se et mä oon tosiaan tyytyväinen sen ruokaan mut Lozzissa on kyllä vielä parantamisen varaa
 06 (A: joo)
 07 (B: joo)
 08 (C: joo)
 09B joo
 10A Freda ja Mattilanniemi on parempia minunkin mielestä kuin pääraken nuksen ruoka...
 11B yhym
 12C yhym
 13D yhym
 14C Mattilanniemessäkin on minusta hirveesti huonontunu siitä mitä %% siel käy nykyään niin paljo ihmisii täältä kampusalueeltakin syömässä että ne joutuu tekemään niin
 15 A: yhym
 valtavia annoksia et ne huonontuu mut silti ne on kyllä hyviä
 16D joo
 17B joo,

Ideota kehitellään varsinkin suomenkielisessä keskustelussa (ks. kuvio 3). Peräti 81 % avaussiirroista johtaa keskusteluun, ts. niihin liittyä tukevia tai kiistäviä siirtoja. Pelkällä kuittauksella ohitettuja siirtoja oli melko vähän

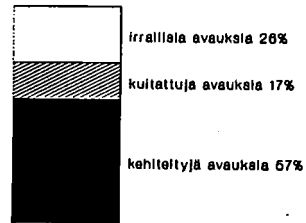
(17 %) ja täysin irralliseksi jääneitä eli sellaisia avauksia, joita ei oteta lainkaan huomioon, oli äidinkielisessä keskustelussa vain 2 kpl. Ruotsinkielisessä keskustelussa sen sijaan edelleen kehiteltyjen avausten osuus oli vain 57 %, ja täysin irralliseksi jäävien avausten osuus peräti 26 %. Siis joka neljäs avaus jää kokonaan huomaamatta.

Kuvio 3: Asioiden kehittäminen

suomenkielinen keskustelu

ruotsinkielinen keskustelu

Irralliset avaukset johtuvat usein keskeytyksistä: toinen puhuja tuo keskusteluun uuden topiikin kesken toisen puheenvuoron (ks. esim. 1, puheenvuorot 5A ja 13B). Keskeyttäminen johtaa ruotsinkielisessä keskustelussa usein vielä kilpailuun, minkä seurauksena syntyy rinnakkaiskeskusteluja, jotka tekevät keskustelusta vieläkin epäkoherenttimman. Keskeytysten runsaus vieraskielisessä keskustelussa vahvistaa aikaisempia tutkimustuloksia, joiden mukaan vuoronvaihtelu aiheuttaa vaikeuksia vieraalla kielellä keskusteltaessa (esim. Micheau & Billmyer 1987; Nikko, forthcoming). On helppo uskoa, että oman puheenvuoron taitava sijoittaminen sopivaan kohtaan nopeasti etenevässä, innostuneessa keskustelussa on vaikeampaa vieraalla kielellä kuin äidinkielellä. Avausten runsaus ruotsinkielisessä keskustelussa ja tukevien siirtojen suurempi osuus äidinkielisessä keskustelussa tukee Allwrightin (1980) oletusta, jonka

mukaan aloitteiden runsaus olisi ennemminkin osoitus oppijan kyvyttömyydestä tehdä itseään ymmärretyksi kuin kyvystä viedä keskustelua eteenpäin. Vaikka tukevia siirtoja oli enemmän äidinkielisessä keskustelussa, on silti huomattava, että myös ruotsinkielisessä keskustelussa oli paljon tukevia siirtoja eli keskustelijat kuuntelivat toisiaan ja kehittivät topiikkeja yhteistyössä myös vieraalla kielellä. Seuraavassa esimerkissä keskustelijat täydentävät C:n aloitetta omilla ehdotuksillaan. Asia etenee, vaikka puheenvuorot ovat minimaalisia:

- (5) 01A och den vi har den här programmen äh och vi måste planera den här
(en annan gång)
02D ja
03C programmen vi dricker öl och (naurua)
04D sjunger
05A vi sjunger, och
06D pratar

Osassa ruotsinkielisen keskustelun tukevista siirroista täydennettiin ja enakoitiin edellisen siirron sisältöjä (ks. esim. 6, puheenvuorot 11D-14A). Äidinkielisessä keskustelussa sellaista voitaisiin pitää epäkohteliaana karsimättömyyden osoituksena, vieraskielisessä keskustelussa taas molemmat osapuolet tulkinnevat sen lähinnä ystävälliseksi auttamisen haluksi.

- (6) 01A om om vi äh är två timmer, så åtta
02C fyra timmar
03D fyra timmar
04A fyra timmar två hm
05C (four) (naurua)
06B två timmar det ska bli
06A fyra
07B sex, klockan sex
08A ja men om vi är där fyra timmar
09B fyra, varför fyra, i ilokivi
10 (C: fyra)
11D de tycker att det är my
12B det är för för
13D det är för, långt
14A långt
15B ja
16A tre
17D tre timmar
18B kanske två timmar vi äter och dricker ett par öl där
19C yhm
20D yhm

Ideota kehiteltiin myös käymällä merkitysrepresentaatioihin liittyvä neuvottelua, jolla tarkoitetaan keskustelun sisältöön liittyvien lisäperusteluiden tai täsmennysten pyytämistä toisilta keskustelijoilta. Näitä esiintyi molemmissa keskusteluissa, ruotsinkielisessä yleisesti kuitenkin melko vähän ottaen huomioon, että ilmaukset olivat usein kielellisesti hyvin epäselviä.

Voisi olettaa, että vieraalla kielellä keskusteltaessa erimielisyyttä osoitettaisiin vähemmän, ehdotukset hyväksyttäisiin helpommin, eikä asioista vaivauduttaisi kiistelemään. Tässä ryhmässä kiistäviä siirtoja oli kuitenkin enemmän ruotsinkielisessä keskustelussa. Ero ei tosin ole kovin suuri ja kiistävien siirtojen suurempi osuus ruotsinkielisessä keskustelussa saattaaakin johtua keskustelun aiheista. Epämuodollisen vierailuohjelman yksityiskohdista syntyy "kiistaa" helpommin kuin kampusalueen parannusehdotuksista.

Myös kommenttien osuus oli ruotsinkielisessä keskustelussa suurempi, mikä johtuu siitä, että sijoitimme tähän ryhmään kieleen liittyvät puheenvuorot (*'mikä on alennus' 'nej sjö vad är järvi'*), joita suomenkielisessä ei ollut. Varonisin ja Gassin (1985; 1991) mukaan vieraalla kielellä käytävälle keskustelulle ovat tunnusomaisinta juuri tällaisesta kieleen liittyvästä neuvottelusta aiheutuvat keskeytykset. Näiden seurauksena keskustelun punainen lanka hukkuu helposti. Meidän tuloksemme eivät tue tätä oletusta, sillä tällaista keskustelua käydään tutkimassamme ruotsinkielisessä keskustelussa melko vähän eikä sen seurauksena yhdessäkään tapauksessa kadoteta keskustelun lankaa. Selityksenä voi olla se, että meidän tutkimamme keskustelijat osaavat vierasta kieltä melko hyvin. Myös tehtävän tavoitteellisuus voi vaikuttaa siihen, että lanka ei katoa.

Kuittauksen esittäminen on minimaalisin keino osallistua keskusteluun, joten voisi olettaa, että ainakin heikosti kieltä taitavien panoksessa kuittauokset lisääntyisivät vieraskielisessä keskustelussa. Kuittauusten määrä oli kuitenkin suhteellisesti suurempi äidinkielisessä ryhmässä. Tämä selittyy mielestämme sillä, että kuittauksia on kahta eri tyyppiä. Osa kuittauksista on edellisen puheenvuoron sisällön toistoja, joiden tehtävänä on oikeastaan vain pitää yllä keskustelun vuorovaihtumismekanismia, kun mitään uutta

sanottavaa ei ole. Tämänäntyypisiä kiittäuksia oli enemmän ruotsinkielisessä keskustelussa ja nimenomaan niissä vaiheissa, jolloin esittiin uutta topiikkaa (ks. esim. 1 puheenvuorot 15D-22D). Osa kiittäuksista puolestaan liittyy selvästi sisällöllisen samanmielisyyden osoittamiseen. Äidinkielen keskustelun kiittäukset olivat yleensä tätä tyyppiä (ks. esimerkki 4).

Kaiken kaikkiaan huomattavin ero äidinkielen ja vieraskielisen keskustelun etenemisessä oli se, että äidinkielen keskustelu oli selvästi koherentimpaa sekä kielellisesti että sisältöjen kehittelyn kannalta.

4.2. Keskustelijoiden roolit

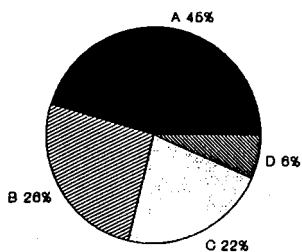
Yksittäisten keskustelijoiden puheenvuorojen jakaumia tarkasteltaessa (kuvio 1) voidaan havaita, että kielellä näyttää olevan jonkin verran vaikutusta osallistumisen määrään. Selvin ero oli keskustelijalla C, jonka puheenvuorot lisääntyivät selvästi ruotsinkielisessä keskustelussa. A:n osuus pysyi lähes samana, B:n väheni ja D:n lisääntyi jonkin verran.

Kiinnostavampaa on kuitenkin, miten kieli vaikuttaa keskustelijoiden rooliin ryhmässä. Roolilla emme tarkoita sosiaalista roolia, esimerkiksi dominoivuutta tai vetäytymistä (ks. esim. Bales 1950), vaan keskustelijan panosta aiheen käsittelyssä. Kuvasimme rooleja siirtojen avulla siten, että aloitteen teko -roolille ovat ominaisia avaukset, *idean kehittely* -roolille tukevat ja kiistävät siirrot ja *myötäily*-roolille kiittäukset.

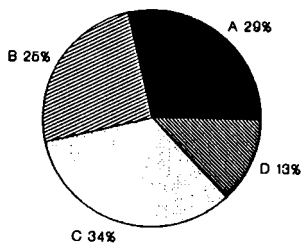
Suomenkielisen keskustelun aloitteista lähes puolet (45 %) oli A:n esittämiä (ks. kuvio 4). B:n ja C:n osuus oli lähes yhtä suuri, D:n panos taas oli huomattavan pieni, vain 6 % avauksista oli D:n esittämiä. Ruotsinkielisessä keskustelussa tilanne oli toinen. Selvimmät erot olivat A:n ja D:n panoksessa: A:n aloitteellisuus väheni ja D:n lisääntyi selvästi. Suurin osa (34 %) aloitteista oli C:n esittämiä. A ei siis ollut yhtä innokas tekemään aloitteita ruotsinkielisessä keskustelussa ja C ja D täyttivät 'vapaan tilan'.

Kuvio 4: Aloitteiden teko

suomenkielinen keskustelu

ruotsinkielinen keskustelu

Parhaiten keskustelua edistäviä avauksia ovat tietysti ne avaukset, joita kehitellään edelleen. Irralliset avaukset, jotka usein johtuvat keskeytyksistä, itse asiassa saattavat haitata asian kehittelyä ja lisäävät keskustelun pinta-puolisuutta. Äidinkielisessä keskustelussahan näitä irrallisia avauksia oli kaikkiaan vain kaksi kappaletta. Sen sijaan ruotsinkielisessä keskustelussa irrallisia avauksia esiintyi kaikilla. Eniten irrallisia avauksia oli B:llä, peräti 30 % hänen avauksistaan ei liittynyt edeltävään keskusteluun, eikä niitä myöskään kehitelty edelleen, ei edes kuitattu. A:n ja C:n avauksista irrallisia oli 23 %, mutta D:n avauksista vain 12 %.

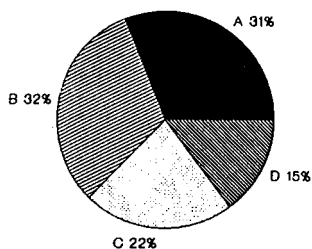
Irrallisten avausten suuri määrä saattaa liittyä kielitaitoon. Tätä oletusta tukee myös Allwrightin edellä esitetty tulkinta. B:n ja C:n ainoa kontakti ruotsin kieleen on ollut koulussa ja kielikeskuksen ruotsin kursilla, A on ollut Ruotsissa kesätoissa ja D on asunut kaksikielisellä alueella, ja oman ilmoituksensa mukaan puhunut ruotsia jonkin verran. Hypoteesi vaatii kuitenkin lisätutkimusta ja keskustelijoiden kielitaidon mittaamista.

Avausten irrallisuus voi tosin johtua myös muista tekijöistä, esim. ryhmädynamiikasta, joka vaikuttaa siihen, kenen ideoita kehitellään. Toisaalta aineistoomme kuuluvat keskustelijat eivät olleet ennalta tuttuja, joten valmiita "kuppikuntia" ei todennäköisesti ollut. Ideoiden huomioon ottamiseen voi vaikuttaa myös osallistumisen määrä: hiljaisen ja vähän osallistuvan keskustelijan, kuten D, avauksia tuetaan tai otetaan edes kuittauksen avulla huomioon.

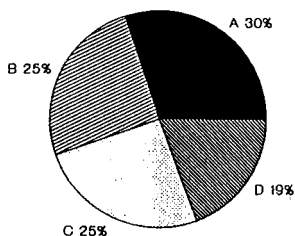
Kuten edellä kävi ilmi, ideoiden kehittäjä oli äidinkielisessä keskustelussa enemmän kuin vieraskielisessä, mutta puhujien välillä oli eroja siinä, kuka kehittäjästä vastasi (ks. kuvio 5). Suomenkielisessä keskustelussa ideoiden kehittäjä oli nimenomaan puhujien A ja B vastuulla, peräti 63 % tukevista ja kiistävistä siirroista oli heidän esittämiään. D:n panos oli tässäkin selvästi pienin. Ruotsinkielisessä keskustelussa ideoiden kehittäjä jakaantui tasaisemmin, mutta B:n osuus pieneni selvästi ja D:n osuus lisääntyi.

Kuvio 5: Ideoiden kehittäjä

suomenkielinen keskustelu

ruotsinkielinen keskustelu

Mielenkiintoista oli myös se, kenen ideoita keskusteluissa kehiteltiin edelleen. Esittääkö sama osallistuja molemmissa keskusteluissa ne parhaat

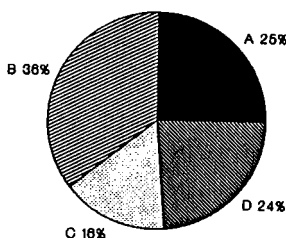
ja suosituimmat avaukset, syrjitäänkö jonkun toisen keskustelijan avauksia?

Suomenkielisessä keskustelussa kehiteltiin eniten B:n ideoita, peräti 90 % niistä pääsi edelleenkehittelyyn. Useimmin ohitettiin C:n ideat, vain noin 70 %:ia kehiteltiin. Ruotsinkielisessä keskustelussa tilanne olikin yllättäen täysin päinvastainen. Kaikkein eniten kehiteltiin nyt C:n ideoita (63%) ja kaikkein vähiten B:n ideoita (51%). Tämäkin tulos näyttää tukevan sitä käsitystä, että ryhmädynaamisilla tekijöillä ei ollut vaikutusta tämän ryhmän työskentelyyn.

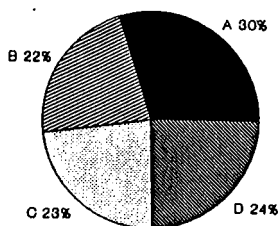
Myös myötäilypanoksessa oli eroja eri keskustelijoiden välillä (kuvio 6). Suomenkielisessä keskustelussa kaikkein innokkain myötäilijä oli B (36%) ja kaikkein vähiten myötäili C (16%). Ruotsinkielisessä keskustelussa myötäily jakaantui tasaisemmin. Myötäilyä tasoittivat B, joka vähensi sitä ja C joka lisäsi sitä selvästi.

Kuvio 6: Myötäily

suomenkielinen keskustelu

ruotsinkielinen keskustelu

Kaikkien ryhmämme keskustelijoiden roolissa tapahtui muutoksia siirryttäessä puhumaan vierasta kieltä. A:n aloitteellisuus väheni erittäin selvästi ja myötäily lisääntyi hieman. B:n aloitteellisuus väheni, myös myötäily väheni selvästi. C:n roolimutokset ovat täysin erilaiset, aloitteellisuus lisääntyi selvästi, ja muutkin roolit jonkin verran. Myös D:n aloitteellisuus lisääntyi selvästi ja kehittäily jonkin verran. Myötäilyn osuus pysyi samana. Tässä neljän hengen ryhmässä oli siis roolimutosten suhteen kahdenlaisia tyyppejä. A:n ja B:n panos asian kehittäilyssä väheni selvästi, C:n ja D:n taas lisääntyi selvästi vieraskielisessä keskustelussa.

On vaikea tietää, johtuvatko roolimutokset kielitaidosta vai jostain muusta tekijästä. Kieli näyttäisi kuitenkin ainakin jossakin määrin vaikuttavan keskustelijan rooliin. D:n kohdalla voisi esimerkiksi ainakin olettaa, että aktiivistuminen johtuisi siitä, että hänellä on enemmän kokemuksia ruotsin kielen käytöstä kuin muilla keskustelijoilla.

5. Päätelmiä

Topiikkien kehittäily yhdessä näyttää kaiken kaikkiaan olevan vaikeampaa ruotsiksi. Keskustelijoiden oli vaikea päästä yksimielisyyteen keskustelun aiheesta ja sen rajauksesta. Keskustelussa oli useita hitaasti eteneviä, lähes sisällöttömiä jaksoja, mutta toisaalta myös tilanteita, jolloin kaikki tarjosivat uutta topiikkaa ja käytiin useita rinnakkaiskeskusteluja. Suomenkielinen keskustelu oli koherentimpi eli puheenvuorot liittyvät selkeämmin toisiinsa.

Ruotsinkielinen keskustelu oli hyvin niukkasanaista ("propositionaalista"). Merkityksiin liittyvää neuvottelua esiintyi siinä hyvin vähän, vaikka ilmaukset ovat monesti hyvin epämääräisiä. Näyttää siltä, että ruotsiksi keskusteltaessa osallistujat pyrkivät selviytymään minimaalisen vähäisillä verbaalisilla keinoilla ja ajatusten eksplikoinnilla (ks. esimerkki 5). Tämä voi olla myös osasyynä siihen, että ideoiden kehittäily oli vähäistä. On mielenkiintoista todeta, että keskustelun implisiittisyydestä huolimatta ymmärtäminen kuitenkin onnistuu. Tämä on hyvä esimerkki kontekstin

keskeisestä merkityksestä ymmärtämiselle. Osanottajat eivät ts. reagoi vain toistensa kielellisiin ilmauksiin vaan monenlaiseen sekä tilanteessa kehittyneeseen että yleisempään yhteiseen tietoon (ks. mm. Nikko 1991).

Suomenkielisessä keskustelussa puheenvuorot olivat kuitenkin monisanaisempia ja ideat eksplikoitiin huomattavasti selvemmin kuin ruotiksi. Vieraan kielen eksplisiittisyyden niukkuus johtunee kielellisten keinojen vähäisyydestä. Vierasta kieltä puhuvan on hyvä tietää, että minimi-ilmauksia käyttävä puhuja saattaa äidinkielen korvissa kuulostaa tyllyltä ja yksioikoiselta (ks. esim. Thomas 1982). Sociolinguivististen virheidä onkin todettu olevan vieraan kielen puhujalle paljon kohtalokkaampia kuin kielivirheidä, sillä natiivit kielenpuhujat tulkitsevat ne helposti tahalliseksi (ks. Wolfson 1989). Tällainen vaara on erityisen suuri silloin, kun kieltä osataan hyvin.

On kuitenkin huomattava, että molemmat keskustelut olivat tuloksellisia siinä mielessä, että molemmissa saatiin tehtävä suoritettua, kaikki osallistuivat keskusteluun, ideoita kehiteltiin yhteistyössä, käytiin neuvottelua merkityksistä ja pyrittiin todelliseen ymmärtämiseen. Molemmissa keskusteluissa käytiin strukturoivaa keskustelua, ts. keskusteltiin siitä, miten tehtävä rajataan ja mitä paperille kirjoitetaan. Nämä keskustelun piirteet ovat tyypillisiä nimenomaan tehokkaasti toimiville ryhmille (Hirokawa 1982). Toisaalta molemmissa keskusteluissa oli myös irrallisia jaksoja, jossa joku osallistujista kertoi vain löyhästi tehtävään liittyviä kokemuksia.

Kaiken kaikkiaan näyttää siltä, että kielitaidolla on vaikutuksensa keskustelukäyttäytymiseen. Sujuvalla ryhmätyötaidolla ei ainakaan kokonaan voida korvata puutteellista kielitaitoa. Innokkuus ja halu osallistua ei keskustelun sisältöjen kehittelyn kannalta aina olekaan positiivista. Innokas keskustelija ei välttämättä osaa vieraalla kielellä kytkeä omia ideoitaan edellisiin ja kehittää edelleen toisten keskustelijoiden ideoita. Tällöin helposti sorrutaan irrallisiin avauksiin. Kun kielitaitoa arvioidaan ryhmäkeskustelussa, niin aloitteellisuutta pidetään yleensä myönteisenä asiana. Tämän tutkimuksen valossa keskustelun etenemisen kannalta huonoimpia

siirtoja ovat kuitenkin irralliset avaukset. Tuloksekkainta on aloitteiden esittäminen siten, että ne johtavat uusiin ideoihin, toisten ideoiden kehittäminen ja palautteen antaminen.

Mikäli vieraan kielen opetuksessa halutaan kehittää keskustelutaitoja, keskeisintä on nimenomaan kuuntelutaitojen kehittäminen, puheenvuorojen eksplisiittisyyden ja kielellisten kytkentöjen harjoittelu. Yhteistyöhenkeä, toisten auttamisen halua ja kykyä ymmärtää puolesta sanasta näyttää kyllä löytyvän.

Lähteet

- Allwright, R. 1980. Turns, topics, and tasks: patterns of participation in language learning and teaching. In Larsen-Freeman, D. (ed.)
- Bales, R. F. 1950. *Interaction process analysis*. Cambridge Mass.: Addison-Wesley.
- Burton, D. 1981. Analyzing spoken discourse. In Coulthard, M. & M. Montgomery (eds.).
- Coulthard, M. 1985. *An introduction to discourse analysis*. London: Longman.
- Coulthard, M. & M. Montgomery (eds.) 1981. *Studies in discourse analysis*. London: Routledge.
- Coupland, N., H. Giles & J.M. Wiemann (eds.) 1991. "Misscommunication" and problematic talk. Newbury Park: Sage.
- Faerch, C. & G. Kasper 1983. *Strategies in interlanguage communication*. London: Longman
- Hirokawa, R. Y. 1982. Group communication and problem-solving effectiveness 1: A critical review of inconsistent findings. *Communication Quarterly* 30 (2), 134 - 141.
- Larsen-Freeman, D. (ed.) 1980. *Discourse analysis in second language research*. Rowley, Mass.
- Leiwo, M., J. Kuusinen, P. Nykänen & M.-R. Pöyhönen 1987. *Kielellinen vuorovaikutus opetuksessa ja oppimisessa III. Oppilaiden ryhmäkeskustelut*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A / 4. Jyväskylä.
- Manninen, S. 1986. Situational variation in communication apprehension experienced by Finnish speakers of English. In Sallinen-Kuparinen, A. (ed.) 1986b.

- Micheau, C. & K. Billmyer 1987. Discourse strategies for foreign business students: preliminary research findings. *English for Specific Purposes* 6:2, 87-97.
- Niemi, M. & T. Nikko 1988. Sujuvasti suomea ja ruotsia. Raportti puheviestinnän ja ruotsin koordinoitusta opettamisesta kielikeskuksessa. *Finlance. The Finnish Journal of Language Learning and Language Teaching* 7, 1-30.
- Nikko, T. 1991. *Kognitiivinen lähestymistapa vieraan kielen ymmärtämiseen*. Jyväskylän yliopisto. Korkeakoulujen kielikeskuksen julkaisuja 41.
- Nikko, T. (forthcoming). *Discourse strategies in a native and non-native setting*.
- Sallinen-Kuparinen, A. 1986a. *Finnish Communication Reticence. Perceptions and Self-Reported Behavior*. *Studia Philologica Jyväskyläensia* 19. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Sallinen-Kuparinen, A. (ed.) 1986b. *Jyväskylä Studies in Speech Communication*. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja 2. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto.
- Thomas, J. 1982. Cross-cultural pragmatic failure. *Finlance. The Finnish Journal of Language Learning and Language Teaching* 7, 1-30.
- Varonis, E.M. & S. Gass 1985. Non-native/non-native conversations: a model for negotiation of meaning. *Applied Linguistics* 6:1, 71-90.
- Varonis, E.M. & S. Gass 1991. Misscommunication in nonnative speaker discourse. In Coupland, N. & H. Giles & J.M. Wiemann (eds.)
- Wolfson, N. 1989. *Perspectives: sociolinguistics and TESOL*. Rowley, MA: Newbury House.
- Yli-Renko, K. & L. Salo-Lee 1991: *Vieraiden kielten puheviestintä ja sen oppiminen lukiassa*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta julkaisusarja A: 147. Turku.